

RELACIÓ D'ALGUNS DOCUMENTS I TESTIMONIS DESAPAREGUTS REFERENTS A L'ALMIRALL COLOM

Alba Vallés i Formosa

A l'edat mitjana, Catalunya era una nació capdavantera en navegació, cartografia, dret marítim i comerç, junt amb els genovesos, els venecians i els pisans, que dominaven la ruta mediterrània vers l'orient i l'atlàntica fins a Anglaterra i Flandes. Per aquest motiu, quan els otomans bloquejaren la navegació establerta fins a l'orient, marins, cartògrafs i mercaders catalans es desplaçaren vers Portugal –invitats, al principi, per l'infant Enric el Navegant, i després per Joan II– per tal d'afermar una ruta atlàntica que substituís la tradicional, que ambdós utilitzaven ja feia temps fins al cap de Boixador, al continent africà. Com a resultat d'aquesta col·laboració, es marcaren dos objectius: la ruta sud i la ruta oest. Els portuguesos escolliren navegar per la ruta sud costera, en part coneguda, i la ruta oest, a mar obert, fou triada per un navegant expert com l'almirall Colom.

Aquests fets coincidiren poc temps després que Catalunya sortís d'una crisi política com a conseqüència d'una guerra civil de deu anys, per l'oposició de l'apostament de la dinastia castellana trastàmara, no acostumada a regir en col·laboració amb les lleis de la terra. Com també amb el fet d'haver vingut a governar breument aquell príncep de la dinastia lusitana, Pere de Portugal, membre de la dinastia d'Avís, que havia posat en marxa els descobriments atlàntics.

Per aquesta raó, en descobrir-se, a través de Colom, la nova ruta marítima que feia possible gaudir de la riquesa d'un continent desconegut, la nació catalana es va plantejar tornar a passades glòries constituint un imperi marítim i comercial sense precedents. Tanmateix, els qui havien de canalitzar les dites aspiracions preferiren enfocar aquesta fortuna als seus interessos, i consideraren convenient transformar els propòsits d'aquesta descoberta. Així, un esdeveniment que, probablement, tingué lloc a la costa catalana, amb la participació d'homes de les seves riberes, promptament va ser traslladat a altres llocs de la península; com, per exemple, les drassanes i les duanes a les costes andaluses.

Gradualment, es van anar substituint els homes, els càrrecs, les naus i la història. I davant la dificultat de centralitzar-ho tot, encara, pel fet que hi havia dos reialmes constituïts —la corona catalano-aragonesa i la corona castellano-lleonesa—, es van anar traspasant els poders fins a deixar de constar els drets catalano-aragonesos en l'afer, fins a l'extrem d'arribar a impedir l'entrada a les Índies d'aquests súbdits com a servidors públics, amb el tracte d'estrangers, o a prohibir el comerç des dels ports mediterranis. Aquests fets van comportar l'empobriment de la regió, que va haver de recórrer, en molts casos, al bandolerisme i la pirateria per aconseguir la riquesa vinguda del Nou Món via Gènova.

Actualment, en intentar fer una reconstrucció dels fets històrics per mitjà de documents de l'època, ens trobem encara amb moltes incongruències, amb l'agreujant que els

documents que es poden trobar han estat manipulats, i que les cròniques oficials més importants han estat tergiversades i censurades la majoria. Es presenten els personatges principals dels fets com a éssers misteriosos, desconeguts, de qui no podem saber ni els orígens ni el llinatge.

Però el més preocupant del cas no és el fet del desconeixement, que podria ser comprensible si es tenen en consideració els molts interessos d'estat implicats i les circumstàncies històriques, sinó que sembla existir encara un interès a mantenir-ho així, no prenent les mesures adients per tal d'aclarir-ho en l'àmbit acadèmic, ans al contrari. Amb l'excusa de les efemèrides i celebracions commemoratives del descobriment d'Amèrica, es destinen quantitats importants de diners públics per muntar campanyes de desinformació, per tal de refermar l'error de la història oficial mostrat fins ara. Així, la tasca de molts investigadors privats, per tal de posar en evidència aquests errors, queda desconeguda i desqualificada.

L'investigador colombí Luis Ulloa ja ens advertí que "el fet que existeixin tants documents apòcrifs que substitueixen els autèntics, **desapareguts**, porta a pensar que l'obscurantisme que envolta el personatge de Colom ha estat preparat intencionadament. Per aquesta raó s'han amagat i destruït documents, testimonis i protocols, arxius sencers, i s'han inventat, falsificat i adulterat textos, s'han mal interpretat fets i paraules i s'han desfigurat persones i històries..."(1)

Aquest investigador peruà –a qui no podem acusar precisament de partidisme nacionalista– va venir a treballar als principals arxius europeus amb la intenció de reconstruir la història colonial del seu país i trobà que molts dels documents consultats sobre l'afer colombí estaven adulterats o n'havien desaparegut els originals. I aquest home culte –que era director de la Biblioteca Nacional de Lima– va ser honest amb nosaltres en participar-nos que havíem d'estar a l'aguait sobre la història escrita fins ara, perquè documentalment era il·lògica.

Aquesta declaració feta el 1928 va desvetllar l'interès de molts catalans per la cultura pròpia, els quals des de llavors han dedicat part dels seus esforços a la recerca d'una història amagada i considerada com a pròpia, i han reclamat la necessitat d'una revisió científica dels fets, alhora que tractaven de conscienciar de la necessitat d'aprofundir en la documentació patrimonial que encara resta a l'abast, per tal d'esbrinar la lògica dels fets. Tasca lenta, però inexorable en favor de l'empresa de més transcendència de la humanitat. Empresa que considerem feta, molt principalment, amb l'esforç de catalans. Tal com intentaren immortalitzar un dia des del vessant romàntic aquells homes de la Renaixença. Una tasca possible tan sols, de moment, amb la voluntat de l'aportació d'evidències en favor de la veritat i sense deixar de banda que buscar la veritat és sempre córrer el risc de trobar-la, un risc ineludible que caldrà afrontar.

* * *

Començarem per l'anàlisi dels documents i els testimonis relacionats amb l'almirall Colom, en els quals hem detectat evidents anomalies. Són una part de molts altres, si bé aquests serien els principals. Per tal que vostès puguin jutjar consegüentment si tenim o no raó de sospita després de l'exposició.

Els temes escollits estaran basats principalment en la persona de l'almirall Colom, considerant que és el cap de tota aquesta història:

1. La biografia
2. La iconografia
3. L'armorial
4. El llegat o testament
5. Les despulles
6. La carta o avís de la descoberta del Nou Món
7. El diari de navegació o de bitàcora
8. Els testimonis de l'estada a Barcelona
9. Els Informes negatius del seu govern
10. La negativa de beatificació
11. Les capitulacions amb la corona
12. La cartografia colombina i la nomenclatura

1. La biografia

La vida i els fets de l'almirall Colom els coneixem a través dels escrits de Bartomeu de las Casas, o Casaus, *Historia General de las Indias*, (2) que va tenir a l'abast tota la documentació original facilitada pel seu fill Diego, mentre residia a l'illa l'Espanyola. El manuscrit fet el va deixar a cura dels seus companys frares dominics del col·legi de Sant Gregori, quan va tornar a viure a la península. El novembre de 1559 va signar una última voluntat per tal d'assegurar-se que aquest manuscrit no sortís del monestir fins passats, almenys, quaranta anys de la seva mort, o així que fos possible, ja que devia tenir la sospita que aquesta informació seria anul·lada.

És evident que alguna cosa estranya passava, que aquest frare tingués el temor que les lleis d'impremta poguessin perjudicar el seu testimoni escrit. El 21 de setembre de 1556 Felip II havia dictat una reial cèdula, i el 21 de setembre de 1558 una pragmàtica que prohibien editar llibres que tractessin d'història americana sense llicència i sense passar per la censura estatal. I després de la mort de Casaus, el 3 de novembre de 1571, va manar treure el dit manuscrit, per mitjà d'una ordre reial, i, portat a Madrid, va ser dipositat sota la custòdia del censor del Consell d'Índies, Juan López de Velasco. Posteriorment, en va sortir una edició censurada, plena d'interpolacions i ambigüitats, de la qual els cronistes prengueren les referències adients sobre la vida de l'almirall i els fets de la descoberta del Nou Món.

La segona obra que podria assabentar-nos de la vida i els fets de l'almirall Colom seria la biografia escrita pel seu propi fill, Ferran Colom, basant-se en unes memòries escrites que tingué a l'abast. Aquest manuscrit es trobava entre els documents familiars de la famosa Biblioteca Colombina, o Ferrandina –ubicada ara a Sevilla. Però, a la mort de l'autor va passar per herència al seu nebot Lluís, que era menor d'edat i residia a l'illa l'Espanyola.

Diuen que Lluís Colom fou qui va donar-lo per publicar a Baliano de Fornari, un genovès que va anar a Venècia i va encarregar l'edició a Joan Baptista Marino, que ho va delegar al sicilià Josep Moletto, de la qual cosa dubtem, ja que aquest nebot, així que va posar els peus a la península per tal de fer-se càrrec de l'herència familiar, va ser acusat de bigàmia, i empresonat durant molts anys fins a finir a l'exili del presidi d'Oran.

De tot aquest embolic va sortir-ne una edició italiana feta per l'extremeny Alfonso de Ulloa, amb el títol d'*Historie del S.D. Fernando Colombo, nelle s'ha particolare et vera relatione della vita e de fatti dell'Ammiraglio D. Christoforo Colombo, suo padre*, que va aparèixer el 1571. Ulloa era un aventurer que havia estat criat d'Hernán Cortés, conqueridor de Mèxic.

La primera versió d'aquesta obra en castellà no va sortir fins tres segles després, el 1749, feta per A. González Barcia amb el nom d'*Historia del Almirante D. Cristóbal Colón*, (3) que no correspon gens a la versió italiana, i està tan manipulada i tergiversada que molts historiadors creuen que no fou feta pel seu fill, atès que no és possible ni lògic que desconequés tantes coses del seu pare, i que donés dades incorrectes.

L'original manuscrit que hi havia a la Biblioteca Colombina **ha desaparegut**. Actualment basem la història i la biografia de l'almirall en aquestes dues versions adulterades.

2. La iconografia

La imatge veritable de l'almirall Colom encara es desconeix. Els infinits retrats que hi ha a l'abast son imaginaris o manipulats.

A finals del segle XIX hi hagué un investigador anomenat Juan Pérez de Guzmán que va fer un recull molt extens sobre el personatge, sostingut per les memòries dels conservadors dels museus imperials de Viena, de Sant Petersburg, de Florència, de Nàpols i de Londres, que gaudien de retrats. La investigació laboriosa va ser entregada a la junta del IV Centenari del Descobriment d'Amèrica –de la qual ens consta que era president Antonio Cánovas del Castillo, i secretari, Juan Navarro Reverter, comte de Casa Miranda–, amb la promesa d'una edició commemorativa. Però al cap de temps li digueren que havia de prescindir de certa informació inclosa, a la qual cosa l'autor es va negar rotundament, i l'edició no va sortir a la llum. Però el que és més greu és que va **desaparèixer i no va ser mai tornada al seu autor**.

Altres versions plàstiques, com l'exposada al Museu Naval de Madrid, feta pel francès Charles Legrand el 1840, per indicació de Pedro Colón, duc de Veragua, és un retrat imaginari, basat en el record d'un altre que hi havia a la casa familiar.

El retrat de l'almirall Colom conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid és una pintura adquirida de manera misteriosa a un tal N. Yáñez de Granada el 1763. Diem misteriosa perquè l'original estava retocat i desfigurat el rostre i el vestit, segons ho van assegurar els mateixos conservadors. No obstant això, fou la versió escollida per representar-lo en els bitllets oficials del Banc d'Espanya durant les efemèrides del Cinquè Centenari del Descobriment d'Amèrica.

3. L'armorial

Sabem que després de la descoberta de la Terra Nova, els sobirans atorgaren a l'almirall Colom el dret a poder ampliar l'escut d'armes del seu llinatge.

Aparentment, aquesta donació o ampliació consistí a poder afegir a l'escut propi uns quaters amb un lleó, un castell, unes illes i cinc àncores, i constar com les del seu llinatge **una banda d'atzur i un camp de gules**.

No obstant això, aquestes armes no són exactament les representades en el fèretre de la catedral de Sevilla, on diuen que reposen les seves despulles, ni les que existeixen a la catedral de Santo Domingo, on se suposa que reposaren anteriorment, i d'on sabem que van **desaparèixer** el 1655 per ordre de l'arquebisbe Francisco Pío de Guadalupe y Téllez, junt amb els escuts pintats a les parets del presbiteri de la capella principal, per una reial ordre de 1671.

Tampoc corresponen a les armes que porta l'herald del monument a Colom aixecat a la ciutat de Barcelona –actualment decapitat i víctima de la desídia general ja que no es fa res per a restaurar-lo–, símbol de la infantesa i la trajectòria cartogràfica del gran almirall.

4. El llegat i testament

Abans de partir cap al seu últim viatge a les Índies, l'almirall Colom va fer un testament, tal com acostumaven a fer tots els navegants. Era l'any 1502, i el document original va desaparèixer al segle XVI.

Poc temps abans de morir, el 1506, l'almirall Colom va fer un codicil en què es ratificava el testament anterior i el *mayorazgo*. Aquest codicil **s'ha perdut**, i tan sols se'n conserven unes còpies.

El testament original i definitiu de 1502 ha estat substituït per un altre d'apòcrif: la institució de *mayorazgo* de 1498, datat a Sevilla. I diem que és fals, perquè així va ser considerat durant els plets colombins. No obstant això, és el que serveix de base per als cronistes.

Sabem també que aquests documents familiars eren guardats pel marmessor de l'almirall, Gaspar de Gorrício, en una arca a la cel·la conventual d'un orde de la cartoixa o del císter.

5. Les despulles

Aparentment, l'última voluntat de l'almirall Colom fou la de ser enterrat a la capella de la Concepció de la Vega Real de l'illa l'Espanyola. Però aquest desig no fou acomplert.

Primer, va ser portat al convent de les Coves. Després, fou traslladat per la virreina, Maria de Toledo, junt amb les despulles del seu fill Diego, a l'Espanyola l'any 1540, quan va ser acabada la catedral, i enterrat a la capella major al costat de l'evangeli. Durant l'ocupació francesa de l'illa, les restes foren portades a Cuba. I quan Cuba va aconseguir la independència de l'administració hispànica, la nau *Descubridor* les va retornar a la península. Aquí diuen que va ser enterrat a la capella de la catedral de Sevilla, on després es va aixecar el monument funerari d'estil borgonyó que avui podem admirar, assistit per quatre heralds coronats, tal com correspon a un príncep.

Costa de creure tot aquest embolic. Però el més increïble és el fet que encara s'ignori on són realment enterrades les restes de l'almirall Colom.

6. La carta o avís de la descoberta del Nou Món

L'almirall Colom va enviar una carta o avís de les terres que havia descobert, aparentment, a alguna persona de la cort reial, des d'on es van encarregar de fer-ne còpies impreses per a tot el món.

Sabem que Leandre de Coscó –cambrer del Papa Alexandre VI– va fer una versió llatina d'un original, i que se'n conserven edicions en diverses altres llengües, però desconeixem encara en quina llengua fou escrit aquest original.

A la Biblioteca Colombina, junt amb altres documents del seu pare, tant manuscrits com impresos, **es conservava una carta que ha desaparegut**, segons consta en el Registre en què Ferran Colom anotava tant el que comprava com el que tenia de família:

"Letra enviada al escriba de ració. 1493.
En catalán. 4643".

La qual cosa ha fet pensar que va existir un original escrit en llengua catalana que no hem conegut mai. Testimoni avalat per una altra versió alemanya, publicada a Estrasburg el 1497, en què consta haver-se'n fet un **original en català**:

"Getneschet uss der Katilonichen Zungen und uss dem latim" (Traduït de la llengua catalana i del llatí).

7. El Diari de navegació o de bitàcora

L'almirall Colom va anotar la ruta de la navegació en un llibre de bord, tal com fan els marins. L'original va portar-lo a Barcelona quan va entrevistar-se amb els Reis Catòlics, i el va donar perquè en fessin una còpia mentre ell preparava el segon viatge d'exploració a les Índies. Aquest original **ha desaparegut**.

Una carta de la reina Isabel, datada a Barcelona el dia 1 de juliol de 1493, diu que "...en quanto a lo que decys que habeys menester el libro que aca dexasteys, e que se traslade e que se vos ymbiase, así se fará, e dalle a fermar como lo lleve Don Xoan de Fonseca...". No obstant això, sabem que no se li va retornar l'original sinó una còpia, segons un altre testimoni, del 5 de setembre de 1493: "...con este correo vos ymbio un traslado del libro que aca dexasteis..."

Nosaltres coneixem la versió feta per En Bartomeu de las Casas, o Casaus, dels documents que tingué a l'abast per mitjà del seu fill Diego, llavors virrei de l'Espanyola, ja que es trobava residint en el convent dels dominics de la dita ciutat antillana. Però també hem dit anteriorment que **aquesta versió de l'obra de Casaus està censurada**.

8. Els testimonis de l'estada a Barcelona

El viatge de tornada del descobriment d'Amèrica va ser a Barcelona, per tal d'entrevistar-se amb els Reis Catòlics, que tenien la cort establerta aquí en aquells moments per preparar la campanya de recuperació del Rosselló i la Cerdanya, que havien estat empenyorades per Joan II d'Aragó i de Navarra –pare de Ferran el Catòlic– per tal d'obtenir ajuda francesa, en contra de l'oposició del general de Catalunya als seus objectius polítics, junt amb el "redreçament" del govern de la ciutat.

Els testimonis documentals de la dita estada foren posats en dubte i negligits fins fa poc temps, malgrat que sempre existí una tradició oral catalana, fins que Rumeu de Armas, de la Real Academia Española, donà a la llum una sèrie de documents guardats a l'arxiu de Simancas, que feien referència al dit viatge a la ciutat comtal.

El fet havia estat silenciats per la majoria dels cronistes, fins i tot pels llibres de cerimonials de la ciutat, que eren els dedicats a fer constar tots els esdeveniments. Podem verificar com cap dietari de la ciutat no diu res sobre això, ni el Diari de la Diputació del General, ni el Dietari dels Magnífics Consellers i Regiment de la ciutat de Barcelona, ni el Dietari de l'Antic Consell Barceloní, ni el Llibre de Solemnitats de Barcelona, ni el Manual de Novells Ardits o Dietari Municipal, no fan referència explícita a una gesta tan important i de tanta transcendència mundial. No podem sinó pensar que fou una reial ordre la que va imperar per tal de prohibir la difusió d'aquesta notícia. Els mateixos registres de la Casa Reial, de l'Arxiu de la Batllia, que havien de deixar constància obligatòria d'aquesta vinguda i de la consegüent recepció ciutadana, també han desaparegut.

No obstant això, segur que en devia quedar algun testimoni en alguns arxius recòndits municipals, ja que el jove investigador i escrivà de l'Ajuntament de Barcelona, Pere Joan Comes, el 1583 va confeccionar una obra manuscrita anomenada *Llibre de algunes coses assenyalsades succehidas en Barcelona y altres parts*, (4) amb dades sostretes dels arxius de la batllia. Però, en saber-se l'afer, **aquest manuscrit va ser requisat per les autoritats municipals, i va desaparèixer.** En Comes va ser detingut, processat i castigat. El manuscrit no veuria la llum fins a l'any 1878, encara que ja **censurat.**

9. Els informes negatius del seu govern

Els càrrecs capitulats per l'almirall Colom de virrei i governador general de les terres descobertes van ser exercits amb moltes dificultats i amb l'oposició dels seus contraris, sobretot quan aquest va descobrir la terra ferma de les costes veneçolanes, que posava al descobert que la governació ja no seria tan sols d'alguna illa perduda a l'Atlàntic sinó que es tractava d'un espai major o un continent desconegut, fet que comportaria un poder immens que podria competir amb el peninsular i fer-lo trontollar.

Per aquest motiu, els reis van encarregar la labor de vigilància a un servidor, un tal Aguado, que es va desplaçar a l'illa l'Espanyola per recollir tota la informació referent al govern de l'almirall i virrei Colom, sobretot després del retorn del legat apostòlic d'Índies, fra Bernat Boil. Aquests informes acusaven l'almirall de voler independitzar-se de la corona o de voler entregar les terres descobertes **"a una altra nació"**. En la carta feta a Joana de la Torre i d'Agramunt, *ama* del príncep Joan, l'almirall fa constar que "fui acusado falsamente que había ido yo allá al rey de Portugal para darle las Indias", **acusació molt greu que ha desaparegut.**

La gravetat de les acusacions féu que els sobirans enviessin l'inquisidor Francesc de Bobadilla, amb poders absoluts per tal de jutjar, condemnar i destituir dels seus càrrecs el virrei i governador general d'Índies, Colom.

Francesc de Bobadilla va anar a l'illa l'Espanyola amb el comanador de l'Orde d'Alcántara, Nicolás de Ovando, que després va substituir l'almirall en la governació, i, havent fet pública acusació de traïció a Colom, el va empresonar junt amb els seus germans i col·laboradors, i el va enviar encadenat a la península en una nau d'Alfons de Vallès, anomenada *L'Antiga*.

L'informe o acusació de revolta fet per l'inquisidor Bobadilla ha desaparegut.

10. La negativa de la causa de beatificació

El noble francès Rosselly de Lorgues, (5) que sempre va considerar l'almirall Colom com un "servidor de Déu", va donar suport a una sol·licitud de beatificació a Roma. El papa Pius IX va encarregar a l'arquebisbe de Bordeus, el cardenal Donnet, la instrucció de la causa de beatificació, atès que l'almirall Colom era considerat pels cristians com el responsable de la cristianització de les Índies Occidentals. Amb motiu del IV Centenari del descobriment d'Amèrica, l'any 1892, l'estat de la República de Colòmbia es va afegir oficialment a la dita demanda.

El Sacre Col·legi Cardenalici que elabora els informes i decideix els casos no admet còpies de cap document, sinó que exigeix sempre els originals relatius a la persona a qui es pretén beatificar –fet que hauria de tenir-se en compte quan ens ofereixen còpies com a proves verídiques. Després d'estudiar els documents –suposem que els originals recollits a l'Arxiu Vaticà–, el Sant Ofici ho va denegar, al·legant certes màcules en la vida privada de l'almirall Colom.

Els originals segurament restaren als arxius vaticans. L'autor hebreu, Simón Wiessenthal, en el seu llibre *Operación Nuevo Mundo*, (6) sospitant aquesta possibilitat, ens assabentà que va voler consultar els arxius vaticans i li ho van impedir perquè "eren secrets". Tanmateix, sabem que aquests foren oberts al públic pel Papa Lleó XIII el 1891.

Un col·laborador i investigador colombí, Francesc Albardané, membre del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona, va consultar-los, aparentment, sense problemes recentment, i no va trobar-hi res important, tan sols l'original d'una carta anunciant la descoberta del Nou Món, segons el seu testimoni.

11. Les capitulacions amb la corona

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) de Barcelona, existeix una còpia cancelleresca de les capitulacions de l'almirall Colom amb els Reis Catòlics, registrada amb el número 3569.(7) L'original, signat per l'almirall Colom, que li va ser entregat personalment, **ha desaparegut**.

El Sr. Udina Martorell, que fou director del dit arxiu, explicà que aquest original, signat el 17 d'abril de 1492, es conservava a la Cartoixa de les Coves fins a principis del segle XX.

La còpia de la Cancelleria fou incorporada al plec documental colombí que formen els folis 112 al 143, on hi ha algunes dates alterades. Aquesta alteració porta a pensar en una incorporació posterior.

Hi ha altres còpies notariales i reials: la copia feta a l'illa Isabela l'any 1494, guardada a l'Arxiu d'Índies de Sevilla, junt amb els documents dels ducs de Veragua. La còpia de Burgos, feta l'any 1497, i la còpia del *Llibre de Privilegis* de l'almirall Colom.

12. La cartografia colombina i la nomenclatura

L'editor Martí Waldseemüller (o Hylacomylus, en llatí) va publicar la *Cosmographiae Introductio*, a Saint Dié, departament francès de Vosgos, sota la jurisdicció de Renat II d'Anjou, duc de Lorena. A la introducció de la dita obra hi fa constar el nom d'Amèrica per a les noves terres descobertes per Colom: "...alia quarta pars, per Americum Vesputim inventa est, quem non video cur quis iure vetet ab Americo inventore sagacis ingenii viro Amerigen quasi Americii terram, sive Americam dicendam: cum et Europa et Americii terram, sive Americam dicendam: cum et Europa et Asia a mulieribus sua sortita sin nomina..." ("La quarta part del món ha estat descoberta per Americo Vesputio, per la qual cosa cap justa raó prohibeix que se li digui Amerige, o sigui, terra d'Americo, o Amèrica, com el seu descobridor Americo, home de molt enginy, així com Europa i Àsia són noms de dones..."). Waldseemüller donava així el nom d'Amèrica al Nou Món, malgrat conèixer els descobriments fets per l'almirall Colom. Aquest canvi de nom fa pensar que ho va fer per alguna causa. El planisferi que acompanya l'obra, titulat *Universalis Cosmographie secundum Ptolomei traditionem et Americi Vesputi aliorcumque illustrationes*, fa constar a la part superior els retrats de Ptolomeu i de Vesputio.

El geògraf francès Gallois diu que el text d'aquest llibre fou enviat a Renat d'Anjou des d'Espanya, i posa de manifest que la maniobra fou feta des de la península. Possiblement fou una idea que comptà amb el suport del mateix Vesputio, que havia estat espia de Ferran el Catòlic a Portugal, junt amb l'ardiaca Fonseca. Aquests van pagar l'edició i la reedició de l'obra, amb l'interès de propagar la suposada gesta de Vesputio en detriment de la de Colom, i amb el propòsit de negar-li el descobriment de la terra ferma del continent descobert.

Posteriorment, altres autors seguiren l'obra de Waldseemüller, mentre a la península es mantenien secrets i inèdits els originals cartogràfics fets per l'almirall Colom. S'exercia així una labor divulgativa a favor del nom d'Amèrica per a designar el nou món descobert, fins a aconseguir que el gran cartògraf Gerard Mercator ho inclogués de manera definitiva el 1541, i quedés així establerta la bruta maniobra encomanada a l'editor Waldseemüller, encara que a la península es conservés el nom d'Índies Occidentals, per tal de diferenciar-les de les ja conegudes orientals.

Fins que el savi catalano-aragonès Miquel Servet, en una edició de l'obra de *Ptolomeu*, impresa a Lió el 1535, va dir per primera vegada que havia estat l'almirall Colom el descobridor del Nou Món i no tan sols de les illes antillanes, i que Vesputio no havia estat sinó un mercader.

Versió que rebé el suport del cronista d'Índies de Felip II, Antonio de Herrera. Aquest va arribar a acusar Vesputio d'impostor i d'haver intentat usurpar la glòria de l'almirall Colom, en un llibre que no seria editat fins segles després.

Posteriorment, el matemàtic Joan Peres de Moya, el 1567, i el cosmògraf valencià Joan Peres de Lliria, el 1607, varen proposar el nom de *Colòmbia* per a les terres noves descobertes per l'almirall Colom, la qual cosa fou sempre ignorada per les edicions estatals. Solament durant el procés de la guerra d'independència americana, iniciada a Veneçuela pel general Francesc de Miranda i Simó Bolívar – curiosament aquella terra ferma on l'almirall va arribar per primera vegada– consideraren honrar la memòria de l'insigne marí donant el nom de la *Gran Colòmbia* a tot el territori alliberat de l'administració i el govern espanyol.

Bibliografia i notes

1. Ulloa, Lluís: *Historia de América. Historia Universal. Novísimo Estudio de la Humanidad*. Barcelona: Ed. Gallach, 1928.
2. Casas, o Casaus, Bartolomé de las: *Historia General de las Indias*. Méxic: Fondo de Cultura Económica, 1986.
3. Colón, Hernando: *Historia del Almirante D. Cristóbal Colón*. Madrid, 1932.
4. Comes, Pere Joan: *Llibre d'algunes coses assenyalades succedides en Barcelona i altres parts*. Barcelona, 1878.
5. Roselly de Lorgues: *Satan contre Christophe Colom ou la prétendu chute du serviteur de Dieu*. París: 1876.
6. Wiessenthal, Simon: *Operación Nuevo Mundo*. Ed. Orbis, 1973.
7. ACA. Reg. 3569, fols. 112-143.